

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ

Батарейна І.О.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана

Хмельницького, м. Мелітополь, Україна

Коробченко А.А.

*доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і педагогічної
майстерності*

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана

Хмельницького, м. Мелітополь, Україна

В сучасних умовах нове покоління, ввібравши в себе всі недоліки суспільства в його переломний період, стає також все більш непередбаченим, проблеми моралі, моральної культури, моральне виховання висувається на одне з перших місць. Мета морального виховання – формування моральної особистості, дії, вчинки, поведінка якої відповідають нормам моралі. На даному етапі розвитку нашого суспільства однією з найважливіших засад теоретичної концепції та практичної діяльності освітніх закладів є орієнтація на формування високоморальної особистості. Сьогодні перед школою стоїть завдання забезпечити можливості постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації[2].

У педагогіці існують різні підходи до визначення змісту поняття «педагогічні умови». О. Назарова педагогічні умови розглядає як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, які спрямовані на розв'язання дослідницьких завдань. Педагогічні умови - це відповідні фактору педагогічні обставини, які сприяють (або протидіють) проявам педагогічних закономірностей, обумовлених дією факторів. І. Аксаріна зазначає, що до педагогічних умов можна віднести ті, які свідомо створюються в освітньому процесі і повинні забезпечувати найбільш ефективне протікання цього процесу.

А. Багдуєва вважає, що педагогічні умови — це обставини процесу навчання і виховання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання з метою досягнення дидактичних цілей. Як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів розглядають педагогічні умови Н. Пархоменко, Р. Серьожнікова і Л. Яковицька. Науковці по-різному трактують поняття «педагогічні умови», розглядаючи їх як: характеристику педагогічного середовища; обставини, необхідні для перебігу педагогічного процесу; фактори, шляхи, напрями педагогічного процесу; уявні результати педагогічного процесу; форми, методи, педагогічні прийоми. Вважається, що до педагогічних умов можна віднести ті, які свідомо створюються в навчальному процесі і повинні забезпечувати найбільш ефективно протікання цього процесу.

У процесі формування всебічно розвиненої особистості чільне місце належить моральному вихованню. Моральне виховання - виховна діяльність школи і сім'ї, метою якої є формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності [5]. Результати морального виховання характеризуються поняттями "мораль", "моральність", "моральна свідомість", "моральні почуття", "моральні переконання", "моральна спрямованість" та ін. Мораль - система ідей, принципів, уявлень, норм, оцінок, правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми. Спирається вона не на норми права, а на силу особистісного переконання, громадську думку, авторитет окремих осіб. Моральність - воля до діяння і саме діяння відповідно до норм моралі. Іншими словами, моральність є реалізацією особистістю своїх моральних установок, принципів, тобто моральною практикою. Моральна свідомість - вираження ідеального належного, на яке орієнтується людина. Моральні почуття - стійкі переживання у свідомості людини, які зумовлюють її вольові реакції, ставлення до себе, інших людей, явищ суспільного буття. Разом з моральною свідомістю моральні почуття є основою моральних переконань особистості. Моральні переконання - пережиті та

узагальнені моральні принципи, норми. На основі моральних переконань реалізується моральна спрямованість особистості. Моральна спрямованість - стійка суспільна позиція особистості, що формується на світоглядній основі, мотивах поведінки і виявляється як властивість особистості в різних умовах [6].

Методологічною засадою морального виховання є етика. Етика - наука про мораль, її природу, структуру та особливості походження й розвитку моральних норм і відповідних відносин між людьми в суспільстві. У сучасній цивілізації окреслилися західноєвропейська та американська моральні системи.

Ступінь дослідженості проблеми морального виховання молодших школярів відображена в історико-педагогічному розвитку гуманістичної виховної парадигми в світовому та українському контекстах. Проблема є міжгалузевою, її розв'язання здійснюється на основі використання наукового знання, теоретичного і практичного досвіду педагогіки, психології, філософії тощо. Проблема морального виховання особистості на різних етапах онтогенезу досліджувалася у працях українських та зарубіжних учених в минулому та сьогоденні [1].

Традиція української гуманістичної педагогіки розкрита у спадщині та діяльності В. Сухомлинського (1918 – 1970). Предметом виховання у цілісному вченні педагога є людина, а досягнення мети процесу морального виховання можливе у його зорієнтованості на внутрішній світ людини, на діяльність її душі та серця. До проблеми морального виховання в українській народній педагогіці звертався М. Стельмахович (1934 – 1998). Ідеалом моральності, на його думку, є «людина праці, шляхетна в поведінці й свідомо своєї людської та національної гідності». Педагогічні творчі пошуки інших педагогів радянської доби (Ш. Амонашвілі, І. Волкова, Т. Гончарової, Є. Ільїна, В. Шаталова та ін.) також відображали відродження гуманістичної педагогіки. Так, гуманістично-особистісний підхід до дітей в загальноосвітньому процесі викладений Ш.А. Амонашвілі в трактаті про початкову освіту «Школа Життя» (1996) як один із можливих варіантів реалізації гуманного педагогічного мислення в практиці школи XXI ст. Автор наголошує на необхідності того, щоб процес освіти був

наповнений високими і витонченими образами. Таким чином, в основу освіти і виховання в гуманістичній педагогіці Ш. Амонашвілі покладено духовність і моральність як абсолют [4].

Від другої половини XX ст. і до сьогодні у світовій педагогіці відбувається пошук нових шляхів і засобів розв'язання проблем морального виховання, що реалізується через осмислення цінностей, морального розвитку особистості та виховання характеру. При цьому основну увагу приділено розвитку у вихованців критичного мислення, формуванню здатності здійснювати індивідуальний моральний вибір та відстоювати власну позицію. Учені доводять, що головними засобами морального виховання постає аналіз моральних проблем під час дискусій, а також опанування вміннями та навичками оцінювати вчинки інших людей, вільно вибирати форми власної поведінки, які відповідали б особистій системі цінностей.

Пріоритетною позицією сучасних науковців є розуміння актуальності та необхідності створення ефективних умов для самореалізації особистості у різних видах діяльності, докорінного перегляду й переосмислення системи виховання, освіти та навчання, оновлення змісту, форм і методів духовно-морального становлення особистості, використання при цьому виховного потенціалу засобів масової інформації.

З'ясовуючи ступінь дослідженості та особливості проблеми морального виховання молодших школярів, звернемося до історичного досвіду морального виховання, розвитку проблеми у парадигмальному розмаїтті української та світової педагогіки кінця XX – початку XXI ст. Важливим вважаємо те, що українська виховна традиція відповідає вимогам і принципам гуманістичного, особистісно орієнтованого, дитиноцентричного виховання. Сучасна педагогічна наука в єдності теорії і практики утверджує принципи гуманістичної парадигми виховання, яка заснована на педагогічній взаємодії усіх суб'єктів виховного процесу[3].

Аналіз різних підходів до проблем морального виховання дозволяє зробити висновок, що вони конструюють своєрідні моделі особистості, кожна з яких має

право на існування й одночасно потребує доповнення іншою. Реформа загальноосвітньої, професійної та вищої школи, ставить нові вимоги до професійної компетентності педагога, рівня його культури, ерудиції, ідейно-моральної зрілості[7]. Були прийняті нові постанови та задачі всебічного вдосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів, в тому числі підготовки майбутніх вчителів до морального виховання підростаючого покоління.

Література

1. Білозерська С.І. Молодший школяр як суб'єкт моральної поведінки / С.І. Білозерська // Моральна свідомість та самосвідомість особистості : монографія / за ред. проф. М.В. Савчина, доц. І.М. Галяна. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – С. 117 – 133.
2. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 № 2145 - VIII ст. 1-7. URL: <http://zakon.rada.gov/lavs/show/2145-19> (дата звернення: 05.01.2019).
3. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13. 05. 1999. № 651 - XI-V ст. 1-2. URL: <http://zakon.rada.gov/lavs/show/651-14> (дата звернення: 05.01.2019).
4. Іванчук М.Г. Психолого-педагогічні умови формування в молодших школярів моральних почуттів / у процесі навчання / Дис. канд. психол. Наук : 19.00.07 / АПН України. Ін-т психології. - К., 1993. - 137 с.
5. Концепція «Нова українська школа» Схвалено рішенням кол. МОН України від 27.10.2016. URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 05.01.2019).
6. Педагогіка: Навч. посіб. / [упорядники І.М. Богданова, І.А. Бужина, Н.І. Дідусь, Н.А. Кавалерова, З.Н. Курлянд, В.Г. Орищенко, Р.І. Хмелюк, О.С. Цокур, Н.А. Шевченко, О.М. Яцій]. - Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2001. - 357 с.
7. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електрон. ресурс]. – 2015. – Режим доступу : <http://osvita.ua/news/43501/>